

OCHRONA ŚRODOWISKA A SYSTEM EDUKACJI W POLSCE

Małgorzata Falencka-Jabłońska¹

¹ Zakład Ekologii Lasu, Instytut Badawczy Leśnictwa, ul. Braci Leśnej 3, 05-090 Raszyn, e-mail: falenckm@ibles.waw.pl

STRESZCZENIE

Edukacja prośrodowiskowa i skuteczność jej metod to konieczność, decydująca o zachowaniu zasobów przyrody dla kolejnych pokoleń. Kształcenie właściwych postaw wobec otaczającej przyrody musi opierać się na rzetelnie zdobytej wiedzy, popartej obserwacją, doświadczeniem oraz eksperymentem. Dydaktyka prowadzona na wszystkich poziomach nauczania sozologii powinna się opierać nie na szufladkowej wiedzy, a na umiejętności przyczynowo-skutkowego myślenia. Stawianie hipotez i ich weryfikacja oraz różnorodność metod poznania praw przyrody, zdecydują o skutecznym przeciwdziałaniu procesom degradacji środowiska w XXI wieku.

Słowa kluczowe: sozologia, edukacja prośrodowiskowa, kształtowanie postaw wobec przyrody i odpowiedzialność za stan jej zachowania

ENVIRONMENTAL PROTECTION AND EDUCATION SYSTEM IN POLAND

ABSTRACT

Pro-environmental education and the effectiveness of its methods are a necessity, decisive for preserving natural resources for successive generations. Educating proper attitudes towards the surrounding nature must be based on sound knowledge gained, supported by observation, experience and experiment. Teaching conducted at all levels environmental science should be based not on boxed knowledge, but on causal thinking skills. Establishing hypotheses and their verification, as well as the variety of methods of understanding the laws of nature, will influence the effective prevention of environmental degradation in the 21st century.

Keywords: sozology, pro-environmental education, shaping attitudes towards nature and responsibility for the state of its behavior

WSTĘP

Walery Goetel, wybitny polski geolog, ekolog i paleontolog, jest twórcą nowej gałęzi nauki – sozologii (1965) nauki o czynnej ochronie środowiska. Zajmuje się ona, przyczynami i następstwami niekorzystnych zmian w strukturze i funkcjonowaniu układów ekologicznych, zmian wynikających z rozwoju cywilizacji oraz sposobami zapobiegania im i łagodzenia ich skutków. Domeną tej dziedziny jest wskazanie skutecznych metod przeciwdziałania procesom degradacji środowiska

Sozologia jest nauką interdyscyplinarną, ściśle związaną z ekologią, geologią i geografią, wykorzystuje wiedzę z różnych nauk technicznych, ekonomicznych i humanistycznych. Swoje działania opiera na podstawach ekologii i pokrew-

nych nauk przyrodniczych takich jak: rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo i łowiectwo. Ważnym aspektem tej nauki jest zapewnienie racjonalnego gospodarowania zasobami przyrody, w sposób gwarantujący ich trwale użytkowanie.

W obecnych czasach, kiedy cywilizacja dąży do zapewnienia komfortu i dobrobytu "tu i teraz", szczególnie ważna staje się skuteczna edukacja społeczeństwa, w zakresie gospodarki zasobami przyrody oraz ich świadomej ochrony.

Ostatnie dziesięciolecia radykalnie zmieniły sposób rozumienia i doświadczania otaczającej nas przyrody zwłaszcza przez dzieci i młodzież. Młode pokolenie uczy się świadomości globalnych zagrożeń środowiska przyrodniczego, ale zapomina się konsekwentnie o bezpośrednim kontakcie i codziennym doświadczaniu przyrody. Jest to niezwykle istotny problem nie tylko w dzie-

ca: żółdziowiec. Kiedy opowiadałam o wężu Eskulapa, dziewczynka powiedziała: ja wiem jak on się nazywa: to przecież wąż apteczny...

A gdy potem przedszkolaki staną się uczniami, to ta ich rozwinięta wcześniej kreatywność zanika, jak organy nieużywane!

IM DALEJ W LAS....

W szkole podstawowej treści ochrony środowiska są zdecydowanie rozproszone, a zajęcia praktyczne czy doświadczenia terenowe należą do rzadkości. Standard pracy nauczyciela w tym zakresie polega na: wpisaniu tematu lekcji i przyporządkowaniu mu stosownego punktu z podstawy programowej Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej 2016. Następnie definicja z odpowiedniej strony podręcznika i sprawdzenie czy została przepisana do zeszytów. Zadanie pracy domowej, odrobionej przez ucznia (lub jego rodziców) metodą wikipedii i stron internetowych...

Później uczeń ma zdobyć wyłącznie umiejętność skutecznego strzelania w testach sprawdzających wiedzę i już...

Patrząc na tę sytuację należy stwierdzić, że najwyższy czas zweryfikować metody edukacji, na wszystkich poziomach nauczania, póki nie jest za późno... Zgodzić się należy bowiem z ostrzeżeniem jakie w swej książce „Cyfrowa demencja. W Jaki sposób pozbawiamy rozumu siebie i swoje dzieci” (2013) zawarł niemiecki neurobiolog Manfred Spitzer, że wir sieci i „elektroniczne pochłaniacze czasu ograniczają zdolności myślenia i prowadzą do stopniowego zaniku części naszego mózgu.”

Ciekawą sprawą jest też fakt, że w szkołach ponadgimnazjalnych nadal wśród dodatkowych przedmiotów maturalnych nie ma ekologii i ochrony środowiska (mimo wieloletnich starań wielu uczniów, nauczycieli i metodyków i innych gremiów!) a dotychczas obecna tam wiedza o tańcu którą w skali kraju zdawało rocznie 12–15 osób, to absurdu święcą w obecnej rzeczywistości swe tryumfy.

Konsekwencją takiej sytuacji jest często wyjątkowo znikomy stan wiedzy przyrodniczej studentów wyższych uczelni. Przykłady mówią tu same za siebie: a oto tylko niektóre z nich „cechą charakterystyczną Kampinoskiego Parku Narodowego są gejzery, a Słowińskiego Parku Narodowego niedźwiedź brunatny, złoża węgla kamiennego i gołąb”. „Użytkiem ekologicz-

nym jest: Wilanów, Pałac Kultury i Nauki oraz Starówka w Warszawie”.

Jednak palmę pierwszeństwa „niewiedzy” zdecydowanie należy przyznać grupie 70 studentów podyplomowych, z których 7 czyli 10% (nie ściągając od siebie, bo nie ma takiej opcji!) na pytanie : podaj trzy przykłady krzewów najczęściej spotykanych w naszych parkach i lasach napisało: żywopłot....

Jednak wiedza samych nauczycieli powinna być też weryfikowana, aktualizowana i poszerzana, żeby nie dochodziło do sytuacji, kiedy nauczycielka w Lesie Kabackim zwracając się do grupy licealistów stwierdziła : „macie tu różnego rodzaju choinki”. Z kolei profesor jednej z warszawskich uczelni wmawiał swym studentom w 2005 r., że Polska ma zaledwie 17 parków narodowych.

Praktyczna wiedza ”z życia przyrody” to od wielu lat pięta Achilleśa” naszego młodego pokolenia. Przykładem tego może być jeden z ustnych finałów centralnych Olimpiady Wiedzy Ekologicznej, kiedy jeden z uczestników mając na ekranie pięknego karpia zidentyfikował go jako pstrąga... Kiedy jury podało prawidłową odpowiedź on ze zniewalającym uśmiechem powiedział „ale na wigilijnym stole on inaczej wygląda...!”

Klasyk pedagogiki Wincenty Okoń (2003) jednoznacznie podkreślał, że najważniejsze w edukacji jest wielostronne przyswajanie wiedzy, które rozwija działalność badawczą i przeżywanie wartości oraz realizacja działań praktycznych. Przecież ochrona środowiska to obowiązek każdego z nas, ale aby sprostać temu trzeba mieć wiedzę. Jakie postępowanie prowadzi do degradacji środowiska, a jakie sprzyjają przeciwdziałaniu tym procesom? Co przeciętny człowiek w życiu codziennym powinien robić, aby jego działanie miało korzystny wpływ na otaczające nas środowisko przyrodnicze?

PODSUMOWANIE

W rzeczywistości , gdzie tempo życia osiąga rekordy a wszechobecny pośpiech wyzwala wyłącznie negatywne emocje, chcąc aby młode pokolenie doceniało wartość i ważność zachowania zasobów przyrodniczych jakimi dysponujemy w skali globalnej jak i lokalnej, należy wskazać wzorce godne naśladowania. Jednym z podstawowych celów edukacji to również kształtowanie postaw, o czym coraz częściej niestety zapomina-

my. Człowiek, który do tej pory w swej nazwie ma „myślący”, stał się wyłącznie krótkoterminowym prognostykiem zysków. Niezwykle trafnie taką strategię ujął Borys Russko mówiąc „Myślenie bez wyobraźni jest umysłowym płaskostopiem”. Dlatego warto zastanowić się nad słowami sprzed 150 lat, wypowiedzianymi przez wodza Indian Seattle do Prezydenta USA:

Uczcie wasze dzieci tego, czego my uczymy nasze: Ziemia jest naszą matką, los Ziemi jest losem jej synów. Ziemia nie jest własnością człowieka, to człowiek należy do Ziemi. Wszystko jest ze sobą złączone jak krew, co wiąże jedną rodzinę. Co przydarza się Ziemi, przydarza się jej synom. To nie człowiek stworzył tkaninę życia, jest w niej tylko małą nitką. Co czynicie tkaninie, czynicie samym sobie.

Od wiedzy i umiejętności wdrożenia jej w postaci nowych technologii zależeć będzie stan naszego środowiska a ochrona jego nie będzie tylko

hasłem medialnym. Warto mieć świadomość, że to skuteczność edukacji i jej metod zdecyduje ostatecznie o Hamletowskim „być? albo nie być?” naszym i naszej planety.

BIBLIOGRAFIA

1. Lenart W., Kafel K. 1996. Rozwój zrównoważony w edukacji szkolnej – jak nauczać zgodnie z ideami Szczytu Ziemi. WSiP, Warszawa.
2. Louv R. 2014. Ostatnie dziecko lasu – Jak uchronić nasze dzieci przed zespołem deficytu natury. Re-lacja, Warszawa.
3. Podstawa programowa z komentarzami 2016. Edukacja przedszkolna i wczesno szkolna – Rozporządzenie MEN.
4. Spitzer M. 2015. Cyfrowa demencja. W jaki sposób pozbawiamy rozum siebie i swoje dzieci. Dobra Literatura, Słupsk.